

pastorala u župnim zajednicama, kao što je to učinio sadašnji papa Franjo u pripravi za Treću izvanrednu biskupsku sinodu s prigodnim upitnikom.

Stanislav Šota

**Boško PEŠIĆ, Danijel
TOLVAJČIĆ (ur.)**

*Filozofija egzistencije
Karla Jaspersa*

– Zagreb, Hrvatsko društvo »Karl
Jaspers«, 2013., 267 str.

Karla Jaspersa mnogi smatraju arhitektom egzistencijalizma i jednim od najznačajnijih mislilaca XX. stoljeća. Raspon područja kojim se bavi ovaj autor raznolik je i seže od filozofije religije (pitanje transcencije, »filozofijske vjere«), filozofije povijesti, političke filozofije, gdje mislimo na njegove ideje o novoj, odgovornijoj politici, ponajprije zbog kontroverznih političkih afera koje su prijetile potpunim uništenjem života na Zemlji atomskom bombom, ili pak zbog prijetnje uspostave svjetski rasprostranjenoga totalitarnog režima. Ništa manje značajno nije ni njegovo bavljenje psihologijom, s obzirom da je to bila početna točka u njegovoj znanstvenoj karijeri, prije nego što se počeo ozbiljnije baviti filozofijom.

Općenito gledajući, misli su mu vrlo aktualne, pa i ne čudi što bivamo svjedoci svojevrstne rehabilitacije ovoga autora. Važan doprinos tomu svakako je i osnivanje Hrvatskoga društva »Karl Jaspers« 2011. godine. Njegovi osnivači,

Boško Pešić (docent na katedri filozofije Filozofskoga fakulteta u Osijeku) i Danijel Tolvajčić (docent na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu) odvažili su se na još jedan korak u promociji ovoga autora, a to je izdavanje zbornika pod naslovom *Filozofija egzistencije Karla Jaspersa*. Zbornik sadrži petnaest članaka, domaćih i stranih autora, gdje je vidljivo da su urednici pomnim odabirom tema i stručnjaka pokušali obuhvatiti uglavnom sva, za Jaspersa, relevantna tematska područja.

Zbornik započinje esejom *Karl Jaspers i 21. stoljeće* Alana M. Olsona (SAD) u kojem autor donosi razloge zbog kojih bi filozofija ovog autora trebala biti relevantna za treći milenij. Tematski, na nje ga se nadovezuje članak *Aktualnost Jaspersove filozofije*, čiji je autor Lino Veljak. On ističe da je Jaspers danas aktualan zbog svojega koncepta »filozofske vjere« te zbog rasprave o pitanjima krivnje i odgovornosti, što spada u sferu njegove političke filozofije. Pitanje krivnje i odgovornosti, djelomično se naslanja i na Jaspersovo poimanje »otvorenosti« i tolerancije koja ima svoje granice. Kritički o toj paradigmi »otvorenosti« u članku *Karl Jaspers i granice tolerancije* piše veliki poznavatelj Jaspersove filozofije Kurt Salamun (Austrija).

Jedan od urednika zbornika, Boško Pešić, u članku *Jaspersovo »rasvjetljavanje egzistencije«* pokušava istražiti dosege termina »rasvjetljavanje egzistencije«, gdje jasno ističe da egzistencija kao takva u Jaspersovu poimanju ne može postati objektom samopromatranja i to je upravo ključno za njezino »rasvjetljava-

nje«, a ono se u širem smislu može nazvati i filozofiranjem (str. 56.). Za Pešića važno je uočiti da filozofijsko tematiziranje obuhvaća i ono transcendentno, što Jaspers naziva metafizičkom predmetnošću koja se iskazuje jezikom »šifri« kao jezikom transcendencije. Između ostalog, o Jaspersovim »šiframa« govori i članak Wernera Schüßlera (Njemačka), Šifra kao jezik transcendencije. Je li Karl Jaspers »negativni teolog«? U prvom dijelu članka autor se bavi Jaspersovim »formalnim transcendiranjem« s kojim on želi shvatiti ono Božje »Dajest«. U drugom dijelu on teži objasniti pitanje na koji je način Jaspers tražio kako se određuje ono Božje »Što« i tu dolazi do toga da je odgovor metafizika – »šifri«. U trećem i posljednjem dijelu rada autor želi preispitati jesu li Jaspersova stajališta u skladu s klasičnom negativnom teologijom. Problematika Jaspersovih »šifri« zaintrigirala je i drugog urednika ovoga zbornika, Danijela Tolvajčića, koji u članku *Transcendencija, filozofijska vjera i »šifra« Bog. Neki aspekti metafizike Karla Jaspersa* istražuje tri (po njegovu mišljenju) ključna koncepta Jaspersove »kasnije« misli: »transcendenciju«, »filozofijsku vjeru«, i »Boga«. Tu Jaspersovu metafizičku misao, ali praktički i cijelu njegovu filozofiju, prema Tolvajčiću, treba »uzeti kao poticaj za traganje za vlastitim modusima 'osvjetljavanja egzistencije' ili, drugačije rečeno, potragu za autentičnim vlastitim 'ja'« (str. 129.). Osim Tolvajčića, Jaspersovom metafizikom bavi se i Chris Thornhill (Škotska) u članku *Karl Jaspers i Theodor W. Adorno: metafizika ljudskoga*. Autor istražuje

odnos »kritičke teorije« Frankfurtske škole i egzistencijalne filozofije. On uočava da Adorno i Jaspers imaju određene zajedničke točke koje bi nam mogle pomoći u razumijevanju nekih otvorenih pitanja. Ponajprije je to vidljivo u njihovom shvaćanju uloge metafizike u suvremenoj filozofskoj misli. Ta suvremena misao je otvorena brojnim holističkim pristupima, a upravo takav je i Jaspersov, o čemu govori Indu Sarin (Indija) u članku *Težnja za stvaralačkim jedinstvom. Jaspers i Tagore*. Članak propituje Jaspersovu težnju za stvaralačkim jedinstvom i važnost takva jedinstva u današnje vrijeme. Ono se ostvaruje kroz povezivanje sa središtem vlastitoga bića, s drugim ljudskim bićima i s Bogom. Te ideje upravo povezuju Jaspersa i poznatoga indijskog mislioca Tagorea. Osim ove zanimljive komparacije, zbornik donosi još dvije. To su: *Karl Jaspers i Ibn Arabi – prilozi komparativnoj ontologiji* autora Rusmira Šadića (BiH) i *Karl Jaspers i sv. Anselmo Canterburyjski. Egzistencijalno-filozofijska interpretacija ontološkoga dokaza Božjega postojanja*, autora Pavla Žitka (Italija). Dok se Žitko bavi Jaspersovom interpretacijom ontološkoga argumenta za Božju egzistenciju sv. Anselma, Šadić nastoji sintetizirati misao Istoka i Zapada, tj. na primjeru Ibn Arabija i Karla Jaspersa želi osvjetliti neke aspekte njihova mišljenja, unutar kojih je moguće prepoznati »univerzalnu mudrost« (str. 175.).

Sljedeća dva članka bave se filozofskopsihološkom tematikom. Prvi je članak Cristóbala Holzapfela (Čile) *Entuzijizam i ljubav kod Jaspersa*, a drugi Ozdravljujuća dimenzija »Grenzerfahrung-a« u

oporavku od traume, autora Brigitte Esli i Helmuta Wautischera (SAD). Izvršno poznavanje psihologije zasigurno je pomoglo Jaspersu shvatiti u kolikoj je mjeri znanstveno znanje u stvari ograničeno, fokusirano na specifične subjekte i nije kadro zahvatiti totalitet Bitka. U tom duhu promišlja i Ivica Musić (BiH) u članku *Filozofskom vjerom protiv scijentističke sljeparije. Jaspersova alternativa modernom praznovjerju*. Autor piše o tomu kako smo danas, s jedne strane, svjedoci nezaustavljiva znanstvenog napretka, a s druge je strane evidentno da ljudsko biće nije nikada bilo do te mjere nezaštićeno, te duhovni i intimni život, zajedno s kreativnom misli, nije nikada bio tako ugrožen kao u današnje vrijeme. Upravo u tom kontekstu Musić uviđa važnost »filozofijske vjere« čije se temeljne istine ne mogu znanstveno dokazati. Tim terminom bavi se i sljedeći članak, Što za Karla Jaspersa znači »filozofska vjera«? *Mogućnost dijaloga teologije i filozofije u »Godini vjere«* autora Ivana Kopreka. U članku autor preispituje značaj Jaspersovih rješenja ne samo kad je u pitanju dijalog vjere i znanja, već također odnos znanosti i kulture (znanja i moralnosti). Ivan Koprek jedan je od rijetkih živućih hrvatskih filozofa koji se bavi Jaspersom, a presjek svih autora koji su se do sada bavili filozofijom ovoga istaknutog filozofa u posljednjem članku *Recepcija filozofije Karla Jaspersa u Hrvatskoj* donosi Iva Mršić Felbar.

U cjelini, zbornik *Filozofija egzistencije Karla Jaspersa* ostvaruje nakanu urednika. Naime, ova knjiga doista ima poten-

cijal da zainteresira »čitatelje za samoga Jaspersa i njegova izvorna djela«, ali i da potakne »na samostalno čitanje i donošenje vlastitih zaključaka, što je zahtjev koji i sam Jaspers stavlja pred one koji se odvažuju na filozofiranje iz vlastite egzistencije« (str. 14.). Smatramo da tomu u prilog ne idu samo dobro odabrane teme, stručnjaci, kvalitetni prijevodi, već i činjenica da se radi o njemačkom filozofu koji je bio daleko ispred svojega vremena te je ostavio značajan trag u filozofiji, teologiji i psihologiji (psihijatriji). Ne ulazeći u razloge zbog kojih je recepcija ovoga autora u našoj zemlji oskudna, kao ni u često neutemeljene kritike na njegov račun, važno je da je ovaj zbornik ugledao svjetlo dana, dijelom zbog toga da bi se otela zaboravu Jaspersova misao, ali jednako tako da bi se još jednom podsjetilo na glavni izvor čovjekove (filozofije) egzistencije, a to je komunikacija. Zato ovaj zbornik može biti koristan ne samo filozofima, teolozima, psiholozima, već i svima onima koji se nasuprot primata totalitarnoga i utopijskoga, s kojim se Europa (ne)uspješno bori već dva stoljeća, zalažu za istinsku komunikaciju, koja podrazumijeva pluralizam, gdje je od presudne važnosti to da vlastita egzistencija uključuje izlaženje iz sebe (vlastite samodostatnosti) i usmjerenje prema drugom. No, jednako je važno za tu egzistenciju da uvažava i apriornu strukturu ljudskoga duha, koja se manifestira otvorenosću Transcendenciji, Bogu, što uvelike nadilazi okvire naše egzistencije.

Šimo Šokčević